

ÜLEVAADE 2008/2009.
ÕPPEAASTAL KAITSTUD
SEMINARI-, BAKALAUREUSE-
JA MAGISTRITÖÖDEST

1. MAGISTRITÖÖD

(nimi, pealkiri, juhendaja, oponent, sisukorra esimene jaotus)

Karmen Viikmaa, "Malelise mõtlemise modelleerimine seoses otsustusprotsessiga"
(I. Avramets / A. Ventsel)

Uurimisobjekt ja modelleerimine

Male ja keele vahelised seosed

Otsustusprotsessi olemus ja otsustusmudelid

Mõtlemise füsio- ja neuroteaduslik olemus

Küberneetika osatähtsus malelises mõtlemises

Oma mitmetahulises uurimistöös käsitleb Karmen Viikmaa malet interdistsiplinaarse olemusega otsustusprotsessi mudelina, andes ülevaate mänguteooriast ja sellega seostuvatest otsustusteooria mudelite kesksetest ideedest ning lähtudes peamiselt male universaalsusest. Modelleerimist vaadeldakse seoses kahe aspektiga: intellektiga seostuv (male võime luua inimajus teatud mõtlemissüsteem ja kanda malele omaseid toiminguid üle muudele reaalelu sfääride otsustusprotsessidele) ning tehisintellektiga seostuv (tehisintellekti modelleerimine malelistel põhimõtetel). Malet käsitletakse nii teadusliku ja strateegilise mõtlemise kui ka maailmakorra mudelina. Sh tuuakse esile malelise mõtlemise kasulikkus inimese mõtlemisele ja analoogiad majandusvaldkonna mikrotasandi ning maletajate ja malemängu vahel. Töös käsitletakse male seoseid mitmete distsipliinidega, nagu keeleteadus (male ja keele analoogia mõtlemises), psühholoogia (loomingulisus ja male), neuroteadused (male kui vahend aju töö uurimiseks), molekulaarbioloogia, majandus (arvestus ja intuitsioon), matemaatika, informaatika (maleprogrammid, otsustuspuu). Malelise mõtlemise omadused kuuluvad peamiselt teadusliku, kunstilise ja filosoofilise mõtlemise jagatud valdkonda, mis on keskendunud probleemide lahendamise meetoditele. Töö üheks järelduseks on, et maleline mõtlemine modelleerib

igapäevast mõtlemist.

Maarja Saldre, "Kultuurimälu dünaamika transmeedialine aspekt Mati Undi tühiranna näitel" (P. Torop / M. Grishakova)

Kolm tühiranda

Transmeedialisuse teoreetilised lähtekohad

Tühirand transmeedialise tervikuna

Maarja Saldre magistritöö uurib ühtaegu talletavana ja loovana toimivat kultuurimälu ja selle transmediaalset aspekti. Empiirilise materjalina on kasutatud Mati Undi lühiromaani "Tühirand. Love Story" (1972; lähtetekst), Veiko Õunpuu filmi "Tühirand" (2006) ja Ingomar Vihmari lavastust "Tühirand. Love Story vaheajata" (2006). Kitsamalt on vaadeldud tühiranna kujundit – paigana, sündmuste toimumise narratiivse ruumina, mis lisaks avaneb peategelase mentaalse sesundina ja tekstide filosoofilise dominandina. Teoreetilises plaanis tuginetakse magistritöös võrdlemisi uudsele transmediaalsuse kontseptsioonile, lähtudes eelkõige D. Hermani käsitlustest – probleemiks pingeväljad diskreetsete ja kontinuaalsete kunstikeelte vahel. Töö eesmärgiks on välja tuua kolme tühiranna kujundi esituse invariantseid ja variantseid ehk meediumispetsiifilised tunnused. Transmediaalne vaade ühendab töös kaks kirjeldustasandit, metakommunikatiivse ja intertekstilise. Esimeses peatükis avatakse kolm tühiranda nende individuaalsuses, teine peatükk on sild autorikeskse ja transmediaalse tühiranna kirjeldamise vahel. Teoreetikutest tuginetakse lisaks M-L. Ryani, P. Toropi, H. Purchase'i, D. Higginsi ja K. N. Hayles'i töödele, põhjalikumalt tutvustatakse ka transmediaalsuse uuringuid kommertsmeedia ja uue meedia kontekstis ning kaasaegse meediakeskkonna ja korduvate kunstitekstide ning kultuuri autokommunikatsiooni uuringud. Viimases peatükis tuuakse esile invariantne tühiranna kujund, mis on olemuselt abstraktne ja püsiv läbi eri meediumide eri realisatsioonide. Seega on võimalik visandada tühiranna semiosfääriline mudel, mille tuumstruktuuriks on kujundi invariantne aspekt, mis on pidevas dialoogis mitmekeelsete meediumipäraste versioonidega.

Kaidi Tago, "Lilleoru fenomen läänemaise utoopiatraditsiooni valguses" (S. Salupere / E. Võsu)

Uurimismaterjalid ja -meetodid

Õpetus, ruum ja kogukond Lilleorus

Lilleoru fenomeni analüüs

Kaidi Tago uurimistöö on kokkuvõte ja analüüs "avastusretkest" Lilleoru kogukonda, mida käistletakse utoopia mõiste vahendusel. Esimene peatükk tutvustab Lilleoru

arengut ja praegust seisu ning põhjendab eri distsipliinide kasutamist analüüsiprotsessis. Teises peatükis avatakse välitöö materjalide ja süvaintervjuude põhjal kogukonna maailmapilti, lähtudes liikmete enese arvamustest. Kolmandas peatükis mõtestatakse Lilleoru fenomeni kultuurisemiootika, religioonisotsioloogia ja -antropoloogia metakeeltest lähtuvalt. Viimasena asetatakse Lilleoru läänemaise utoopiatraditsiooni konteksti. Töö järelduste osas hinnatakse valitud meetodite põhjendatust ja tulemuslikkust. Töö tugineb mahukatele intervjuudele, mida konfidentsiaalsuse ja ruumi kokkuhoiu tõttu ei ole töös terviklikult esitatud. Küll on intervjuudest toodud rohkelt näiteid. Lisadeks on Lilleoru kaart ja pildid, poolstruktureeritud süvaintervjuu küsimustik, Lilleoru eesmärgi ülevaade, Lilleoru tähendus teadlikkuse valguses ja sõnastik.

2. BAKALAUREUSETÖÖD

(nimi, pealkiri, juhendaja, oponent, sisukorra esimene jaotus)

Silja Kuusik, "Tudengiorganisatsioonid kui subkultuur" (S. Salupere / A. Ventsel)

Subkultuuride teooria

Akadeemilised organisatsioonid

Akadeemilised organisatsioonid ja katkestus

Silja Kuusiku bakalaureusetöö annab ülevaate tudengiorganisatsioonidest subkultuuri mõiste kaudu, uurides akadeemiliste organisatsioonide järjepidevust ja kasutades taustsüsteemina Ameerika akadeemilisi tudengiorganisatsioone. Põhiküsimus on, kas pärast katkestusperioodi aastail 1940–1989 (katkestust mõistetakse H. Krulli määratluse järgi) on Tartu akadeemilised organisatsioonid muutunud sarnasemaks Ameerika Greek Letter Society'tega või on katkestused Eesti organisatsioonidele omased ja nende pinnalt võrsub pigem omalaadne järjepidevuslik kvaliteet. Töö annab ülevaate akadeemiliste organisatsioonide kujunemisloost, Eesti Wabariigi aegsest tekkimiskontekstist, organisatsioonide saatusest paguluses ja taasärkamisest taasiseseisvumise käigus.

Madis Ligema, "Eesti poliitiliste parteide keelekasutus (George Lakoffi metafoorteooria valguses)" (S. Salupere / A. Ventsel) Metafoorist

George Lakoffi teooria

Eesti poliitiline metafoor

Madis Ligema uurimus tegeleb retoorika, metafoori ja kognitivistika kui poliitilise

keelekasutuse uurimise teoreetiliste alustega. Ülevaatlilikult avatakse metafoori suhet teiste kõnekujunditega, seda järgmiste autorite näitel: R. Barthes, R. Genette, T. Todorov, P. de Man, J. Searle, J. Lotman, R. Jakobson, C. Lévi-Strauss. Keskseteks autoriteks analüüsis on G. Lakoff ja M. Johnson ning Eesti poliitsüsteemi uurimisel kasutatakse kõrvutavalt Ameerika poliitsüsteemi toimimise ja poliitilise võitluse tagamaade käsitlust (konservatiivide ja liberaalide näite varal). Töö empiirilises osas otsitakse vastust küsimusele, kuidas kasutavad metafoore Eesti poliitilised erakonnad. Peamiselt uuritakse Eesti liberaalide (Reformierakond) ja konservatiivide (Isamaa ja Res Publica Liit) retoorikat. Töö eesmärgiks on Eesti parteide keelekasutuse süvastruktuuride avalikustamine. Materjal tugineb nimetatud parteide liikmete artiklitele, kõnedele ja sõnavõttudele päevalehtedes, erakonnalehtedes ja kodulehtedel. Keskseteks metafoorideks, mille abil kahe partei retoorikat vaadeldakse, on "majandus" ja "vabadus". Üheks järelduseks on, et poliitiliste metafooride sisu varieerub poliitiliste jõudude omavahelises võitluses.

Anna Mossolova, "Rituaalse maski pragmaatika" (I. Avramets / S. Salupere)

Maski fenomen: üldised teated päritolu ja arengu kohta

Rituaal-müüt-mask

Maski pragmaatika rituaalse kommunikatsiooni kontekstis

Anna Mossolova teoreetiline uurimistöö käsitleb rituaalset maski peamiselt arhailise kultuuri kontekstis, kasutades etnosemiootilist vaatepunkti. Keskseks analüüsiviisiks on rituaalse maski pragmaatika vaatlemine kui semioosi ühe dimensiooni vaatenurga rakendamine. Töös on esitatud historiograafia ja metodoloogia selgitus (tuginedes C. Morrisele). Esimeses peatükis käsitletakse maski peamisi ontoloogilisi aspekte ja inimese maskeerumise evolutsiooni, teises peatükis uuritakse maski kasutamise konteksti ehk arhailise rituaali, sh üleminekurituaalide ja liminaalsete olukordade problemaatikat (mask kui rituaali olemuse metafoor ja esemeline visualiseering), tuginedes L. Kleini artefakti funktsioonide tüpoloogiale. Vaadeldakse ka maski tehnilist, ikoonilist ja märgilist funktsiooni. Kolmandas peatükis käsitletakse maski C. Morrisele tuginedes, lähtuvalt selle eri rollist ja tähendusest semioosis: maski suhe maskeerija ja rituaali auditooriumiga, mask kui kanal, kui polüsementiline märk ja kui ambivalentne teade. Mask on inimese ja maski semiootiline sümbioos, objekti ja subjekti "tandem", mille tulemusena saame homo personatus'e (autori mõiste). Vaadeldes maski horisontaalse kommunikatsioonina, võib kasutada ka mõisteid "sümboolne penetratsioon" ja "semiotroopiline vastus" (indiviidi reaktsioon). Töö lisadena on esitatud fotod ja joonised erinevatest arhailistest maskidest.

Nelly Mäekivi, "Roll ja kommunikatsioon: zoosemiootiline käsitus" (T. Maran / R.

Magnus)

Rolli mõiste

Roll ja kommunikatsioon

Nelly Mäekivi bakalaureusetöös püütakse ühendada rolli ja kommunikatsiooni mõisteid zoosemiootilise vaatepunkti kaudu. Töös antakse ülevaade rolli mõistest, selle ajaloost ja senistest käsitlemistest ning rolliga sarnastest ja koos kasutatavatest mõistetest, selgitamaks, mida saab sotsiaalteadustes ja etoloogias kasutatava mõistevälja puhul ümber mõtestada, et parandada rakendatavust zoosemiootikas. Kommunikatsiooni mõiste avamise järel zoosemiootilisest vaatepunktist rakendatakse rolli mõistestikku animaalsele kommunikatsioonitasandile, lisaks avatakse rollide avaldumist kommunikatsiooniakti käigus, näidatakse, kuidas need üksteist vormivad ja kuidas isendid on vastastikku tingitud rollide kaudu üksteisega igas kommunikatsiooniaktis seotud. Rolli puhul on oluline konteksti mõju kommunikatsioonile ning võimalike tekkivate rollikonfliktide (katkestava loomuga, osapooled väljendavad soovi kommunikatsiooniakti peatada) ja -vahetuste (suunatud lävimisolukorra pikendamisele või säilitamisele) avamine.

Pärt Ojamaa, "J. Saali "Värdjas": pilt ja elulugu" (P. Torop / I. Grigor)

"Värdjas" ja selle isiku-, aja- ja kultuurilooline kontekst

"Värdjas" kui autokommunikatiivne eneseesitus

"Värdja" intertekstuaalsus

Pärt Ojamaa uurimus keskendub peamiselt J. Saali ühele maalile, kirjeldades põhjalikult maali ennast. Muuhulgas püütakse avada maalil olevate valgete laikude selgitamiseks kasutatavaid hüpoteese ja analüüsida nende paikapidavust. Töös vaadeldakse J. Saali sidemeid Pallase koolkonnaga ja nende võimalikke mõjutusi, sh analüüsides kooli õppetingimusi, õppejõude ja nende mõju kunstniku loomingulisele kujunemisele. Autokommunikatiivse eneseesitluse peatükis käsitletakse J. Saali kunstnikuna ja haigena, suhetes erinevate Teistega, ning luuakse seeläbi "Värdja" võimalikke maailmu. Viimane peatükk on pühendatud maali erinevatele intertekstuaalsetele "lugemisviisidele" (pildilisele ja tekstuaalsele). Materjalide osas on tuginetud J. Saali isikuarhiivile Tartu Kunstimuseumi teaduslikus arhiivis ja Eesti Rahva Muuseumi arhiivis. Töö lisadena on esitatud maali näited.

Kristjan Tamm, "Leo Brouweri "El Decameron Negro" intersemiootiline tõlge" (S. Salupere / E. Lepik)

Teooria

Leo Frobenius ja "Der Schwarze Dekameron"

Leo Brouwer ja "El Decameron Negro"

Kristjan Tamme uurimistöo analüüsib Kuuba helilooja ja kitarristi Leo Brouweri teost "El Decameron Negro" klassikalisele kitarrile, selle konteksti autori loomingu ja 20. sajandi kitarrimuusikas, samuti selle seoseid Leo Frobeniuse poolt kogutud Sise-Aafrika rahvajutte koondava teosega "Der Schwarze Dekameron". Lähemalt käsitletakse töös ka L. Frobeniuse elulugu, antropoloogilisi huvisid, seoseid negritude liikumisega ja Yoruba religiooni uurimist. Töö eesmärgiks on välja selgitada muusikateose interpretatsiooni alusraamistik lähtuvalt muusikalistest ideedest ja nende seosest kirjandusliku looga, samuti avada osade erinevast järjestamisest tulenevaid narratiivseid võimalusi. Teoreetilises plaanis tuginetakse U. Eco mudellugeja ja mudelautori visandamise teooriale, püüdes lähendada empiirilist lugejat mudellugejale, samuti R. Jakobsoni intersemiootilise tõlke teooriale. Üheks järelduseks on, et osasisene narratiivne tõlgendamine on keskseks tasemeks, kohtumispinnaks muusikalise analüüsi ja narratiivsete tervikskeemide vahel. Mahukaim osa tööst on uuritava muusikapala muusikateoreetiline analüüs. Töö lisadena on esitatud väike muusikaterminoloogia sõnastik ja L. Brouweri "El Decameron Negro" noodistik, lisaks kasutatavad muusikalised sümbolid.

Gregor Taul, "Semiootiliselt museoloogias: skulptuuride ruum KUMU-s" (S. Salupere / I. Grigor)

Semiootika ja museoloogia

Skulptuuri kui kujutava kunsti areng

KUMU skulptuuride ruum

KUMU intervjuud

Gregor Tauli uurimistöo annab ülevaate museumide kujunemisest ja muuseumimõtte arengut, mis 20. sajandi teisel poolel on tihedalt seotud ka semiootikaga. Lisaks, asetamaks KUMU-t maailma muuseumiruumi, on antud ülevaade kunstimuuseumide ajaloost ja spetsiifikast (sh moodsa kunsti muuseumide eripärast). Kuna KUMU skulptuuride ruumi puhul on tegemist V. Jaanisoo installatsiooniga "Kajakas", siis vaadeldakse töös eraldi nii skulptuurilugu kui ka installatsioonikunsti arengut. Skulptuuriruumi uurimisel on toetunud J. Umiker-Sebeoki uurimusele "Tähenduse konstrueerimine kultuurigaleriis: sotsiosemiootiline uurimus tarbimiskogemusest muuseumis" ja viidud läbi ka 40 külastajaküsitlust, mis skulptuuriruumi tähendusvälja mõtestamisel analüüsis olulised olid. Valik küsitlustest on esitatud töö lisana. Autori üks järeldustest on, et installatsioonide kasutamine on tänapäeval traditsioonilistes muuseumides levinud praktika, mille eesmärgiks on lihtsate, ent veenvate materjalidega tuua muuseumi uusi tuuli, kaotamata samas tõsiseltvõetavust.

Mihkel Truup, "Vahetu sõnumside kui polüfunktsionaalne kasutus/kasutajaliides" (Ü. Pärli / A. Haukanõmm)

Arvutisemiootiline vaade vahetu sõnumside kasutajaliidesele ja võrguinteraksioonile
Vahetu sõnumside kui graafiline kasutajaliides: virtuaalkeskkonna analüüs
Keelekasutuse analüüsist virtuaalses suhtlusruumis

Mihkel Truubi uurimus käsitleb arvutisüsteemide vahendatud interaktsiooni, keskendudes vahetu sõnumside tarkvaraarenduste, arvutivõrgu ja inimeste ühisosaks olevale kasutajaliidesele. Töö on valdavalt erinevate teoreetiliste käsitluste kõrvutav ülevaade, teoreetikutest on tuginetud L. Manovich, P. B. Andreseni, J. Meyrowitzi ja N. Carri teooriatele uuest meediast ja arvutisemiootikast. Põhjalikumalt on käsitletud M. Foucault' ideid virtuaalsest heterotoopiast. Kolmandas peatükis vaadeldakse keelekasutuse muutusi vahetu sõnumside puhul, seda normkeele ja keelenormide kaudu (viidates ka mitmetele üldkeeleteaduse-alastele uurimustele samas valdkonnas). Töö lisadena on esitatud ekraanitõmmised erinevatest vahetu sõnumside viisidest.

Liina Vilgats, "Ühe joone lugu (heli ja pildi suhtest)" (S. Salupere / K. Väli)

Teooria

Analüüs

Liina Vilgatsi bakalaureusetöö rakendab majandusteadusest tuntud mõisteid, näiteks individide interaktsioon ja koostegevusteooria, analüüsides ühe kunstiteose sisest suhtlusakti eri meediumide vahel kui tähenduse loojat ja kandjat. Kunstiteost mõtestatakse esteetilise suhtluse peaosalisena, suhtlemist vaadeldakse nii teosesiseselt kui ka -väliselt. Analüüsiosas rakendatakse teooriat abstraktsetest joonistustest ja kammerlikust muusikapalast sünteesitud teose "Joon" näitel (analüüsiosa sisaldab põhjalikku ülevaadet nimetatud kunstiteose olemusest). Teoreetiliselt on tuginetud ühelt poolt strukturalistlikule sisu ja vormi, osa ja terviku suhestamisele kunstiteose kui nähtuse mõtestamiseks, teisalt W. Johnsoni, C. Gorbmani ja H. Readi töödele, mille kaudu vaadeldakse kunstiteose kommunikatsiooniakti läbi makroökonomika prisma (uue institutsiooniteooria). Oluliseks küsimuseks on ka koostegevuse käigus loodav narratiiv (mõistetud sisu edasikandjana, vahendaja rollis) ja teose lugemisvõimalused. Töö lisadena on kaasas "Joone" pildid ja noodiribad.

Keiu Virro, "Tartu Teatritehas: institutsiooni ja lavastuste analüüs" (E. Võsu / K. Väli)

Teatritehas: uus alternatiivne teater Tartus
 Teatritehase repertuaari analüüs
 Ruumiga seotud märgisüsteemide kasutamine
 Teatritehase lavastustes

Keiu Virro uurimistöo analüüsib Tartu Noorte Teatritehase repertuaari, kuue esimese lavastuse ("Eks ta ole", "Kui juhuslik on suvaline", "Püüa mind ainult kinni", "Unenäovabrik", "Ameerika", "Phaeton") tekste ja eri lavastustest pärit näidete varal ruumidega seotud märgisüsteeme, sh ruumikontseptsiooni, lavakujundust ja rekvisiite. Töös käsitletakse teatri saamislugu, näitlejate-lavastajate taustu lavastuste kontekstides ja retseptsiooni. Tuginetud on nii intervjuudele kui ka näidendeile, teoreetikutest on peamiselt kasutatud M. Carlsoni, J. Whitmore'i, E. Fischer-Lichte ja J. Alteri teoseid ja seisukohti.

3. SEMINARITÖÖD

(nimi, pealkiri, juhendaja, oponent)

Anna Azovtseva, "Vaikimise semiootika Tanahhis" (I. Avramets / S. Salupere)

Kärt Ehastu, "Koomiksi uurimisest ja analüüsist "Teistmoodi Tammsaare" ainetel" (Ü. Pärl / M. Niitra)

Kadri Kallast, "Dekabristide käitumistekst Juri Lotmani käsitluses" (Ü. Pärl / A. Ventsel)

Kaija Maarti Kalvet, "Publiku ja lava piirid: "neljanda sein" lõhkumise püüded" (K. Väli / H-L. Toome)

Ingrid Koitla, "Genialistide klubi subkultuurina" (J. Grigorjeva / T. Remm)

Peeter Korma ov, "Rokkstaari müüdi konstrueerimine filmide "The Doors" ja "Control" näitel" (K. Pärn / I. Jaagus)

Paavo Kroon, "Kollektiivse mälunarratiivi konstrueerimine ja selle filmikeelelised dominandid Rao Heidmetsa filmis "Elulood"" (P. Torop / K. Pärn)

Madis Ligema, "George Lakoffi metafooriteooria rakendatavusest Eesti poliitiliste erakondade keelekasutuses" (S. Salupere / A. Ventsel)

Monika Lust, "Transpersonaalne psühholoogia kui mütoloogilise mõtlemise ilming" (S. Salupere / A. Haamer)

Mari-Liis Madisson, "Hirmu verbaliseerimine (tänapäevases legendis)" (S. Salupere / T. Pern)

- Mirjam Männik**, "Harry Egipti reklaamide eripära" (S. Salupere / P. Põhjala)
- Pärt Ojamaa**, "Johannes Saal kui "Värdjas". Johannes Saali enesekirjeldised 1945–1951" (P. Torop / E. Lepik)
- Merilin Paart**, "Helikunst narratiivi kandjana Oksana Titova nüüdistantsulavastuses "Hamlet"" (K. Väli / E. Lepik)
- Lona Päll**, "Jaan Kaplinski teoste "Hektor", "Ornitofilosofia", "Ronk Nestori märkmed" ja "Achilles" ökosemiootiline analüüs" (T. Maran / K. Tüür)
- Marili Pärtel**, "Luulenäidendi kui žanritevahelise tõlke analüüs" (K. Väli / E. Lepik)
- Kaisa Ruul**, "'Mina olin siin" romaani ja filmi hoiatuslikkuse võrdlus" (K. Pärn / M. Saldre)
- Keidi Soots** "Dändi ja dekadentsi esteetika fin-de-siècle prantsuse kultuuris" (Ü. Pärli / T. Lepsoo)
- Gregor Taul**, "Kunstisemiootiliselt museoloogias: skulptuuride ruum KUMU-s" (S. Salupere / I. Grigor)
- Mihkel Truup**, "Virtuaalkeskonna rahutusest, kõnest, keelest ja kirjast MSN Messengeri näitel" (Ü. Pärli / L. Kaplinski)
- Linda Uldrich**, "Mehe iluideaali konstrueerimine eesti naiste vestlusfoorumites (Ilumaailm, Buduaar, Delfi Naistekas)" (E. Võsu / M. Niitra)
- Liina Vilgats**, "Heli ja pildi suhtest "Koyaanisqatsi" näitel" (S. Salupere / K. Väli)
- Keiu Virro** "'Hamletid": Sa a Pepeljajevi lavastuse analüüs" (E. Võsu / K. Väli)

koostanud Katre Väli